

mezi evropským a asijským kontinentem, propojeným mongolskou expanzí na přelomu 13. a 14. století, jež slouží jako „geopolitický“ nárys pozadí Odorikovy doby. Do této série obecnějších příspěvků se také řadí vyčerpávající přehled o recepci indické kultury a Indie jako takové v české literatuře od Petra Holmana. Ačkoli má své těžiště v cestopisech pozdního středověku, zabíhá i hluboko do dnešní doby a vrcholí přehledem indologických bádání v českých zemích.

Celkově se sborník vyznačuje barvitostí příspěvků, badatelských přístupů a disciplinárních hledisek, z nichž je možno odkaz Odorika z Pordenone a jeho vkladu pro kontakt evropské a asijské kultury postihnout. Z této přednosti se však leckdy může lehce stát slabina, jíž se bohužel zcela nevyhnul tento jinak výjimečný výběr studií. U mnoha příspěvků lze jen velmi stěží vystopovat spojitost s furlánským misionářem, a odpovídá jim tak spíše podtitul celého svazku „Setkávání na cestách starého světa“. Platí to zejména pro studie zmíněné v předchozím odstavci, včetně dvou článků o výskytu a vývozu skla ve středověkých Čechách (E. Černá a J. Podliska, M. Janovičková a H. Sedláčková). Paralelní kladení jednotlivých referátů ubírá navíc celému sborníku vnitřní provázanost; aniž by si navzájem odporovaly nebo se výrazně překrývaly, mnohé referáty pojednávají o stejných fenoménech v celém svazku jaksi „nekomunikují“. Tomuto nedostatku by se přitom dalo částečně zabránit odlišným řazením příspěvků do tematických bloků.

Navzdory těmto stínům vrhá sborník *Odorik z Pordenone* silné světlo do české medieistiky. Na mnohé studie se dá jistě s pomocí interdisciplinárních nástrojů úspěšně navázat. Dalším bodem „odorikovského“ bádání by se tak mohl stát nový překlad jeho cestopisu, po němž mnozí ve svých příspěvcích nepřímou volají.

JAROSLAV SVÁTEK

Joachim von Fiore, Psalterium decem cordarum, ed. Kurt-Victor SELGE, Hahnsche Buchhandlung, Hannover 2009 (= MGH Quellen zur Geistesgeschichte des Mittelalters XX) CCXCVII + 468 s., ISBN 978-3-7752-1020-1

Kritická edice hlavních děl Jáchyma z Fiore je již dlouhou dobu desideratem světové medieistiky. Díky úsilí několika předních odborníků (Robert E. Lerner, Alexander Patschovsky, Gian Luca Potestà, Roberto Rusconi a Kurt-Victor Selge) se tato mezera začíná zaplňovat, k čemuž napomáhá i od roku 1990 fungující mezinárodní komise, institucionálně zaštitěná římským Instituto Italiano per il Medioevo a mnichovskými Monumenta germaniae Historica. Tři hlavní díla kalabrijského opata, tedy *Psalterium decem cordarum*, *Concordia Novi et Veteris Testamenti* a *Expositio in Apocalypsim*, jsou zamýšlena k vydání nejprve v řadě Quellen zur Geistesgeschichte des Mittelalters MGH, následně pak v Instituto Italiano per il Medioevo. Další z děl Jáchyma z Fiore pak mají vyjít pouze v rámci edičních řad římského Institutu.

Spis *Psalterium decem cordarum* (Žaltář o deseti strunách), dokončený zřejmě v roce 1187, označil sám Jáchym za své třetí dílo a věnoval ho tématu Ducha svatého. Ke svému obsáhlému spisu se do konce života vracel a upravoval text vkládaním komentářů, vsuvek a doplňků. Podnětem k sepsání Žaltáře, v němž se Jáchym vyjádřil k důležitým otázkám teologie 12. století, zejména pak k pojetí dogmatu o sv. Trojici a inkarnaci, bylo vidění, ve kterém nahlédl duchovním okem geometrické připodobnění desetistrunného nástroje (psaltérium) krále Davida, jemuž bylo připisováno autorství knihy žalmů, a sv. Trojice. Uvedené geometrické paralele je věnována první kniha spisu, *De contemplatione Trinitatis*. Kniha druhá, *De numero Psalorum et de perfectione vel significatione ipsius numeri*, pak pojednává o počtu 150 žalmů a o jejich vnitřní aritmetice, která v sobě zahrnovala trojiční teologii dějin. Nejkratší třetí kniha, *De Institutione psallentium*, obsahující pouze jednu kapitolu, byla věnována způsobu zpěvu žalmů a jejich významu pro modlícího se. Editor díla vyslovil oprávněnou tezi, že se zde jedná (alespoň zčásti) o domněle ztracený a čtvrtým lateránským

koncilem odsouzený Jáchymův traktát, namířený proti trinitárnímu učení Petra Lombardského. Tímto vymezením se ale obsah spisu ani vzdáleně nevyčerpává. *Psalterium decem cordarum* je jedním z klíčových děl, bez nichž by nebylo možné porozumět rozvoji Jáchymovy hermeneutické metody a na ní založené teologii dějin.

Hlavním a v mnoha směrech nejdůležitějším rukopisem, zahrnujícím *Psalterium decem cordarum*, je Codex A padovské knihovny, pocházející z oblasti Kalábie ze skriptoria kláštera St. Giovanni di Fiore. Není vyloučeno, že tento rukopis vznikl ještě za Jáchymova života a jeho osobní přítomnosti v klášteře, nabyl tedy v jistém smyslu charakteru relikvie. Vzhledem k mnoha korekturám a doplňkům, které byly do díla zaneseny již v době jeho vzniku, ale nestaly se součástí textové tradice, bylo nutné sáhnout pro základ edice i k dalším manuskriptům. Snadnější orientaci a porozumění umožní čtenářům rozsáhlý úvod včetně německého shrnutí hlavních myšlenek díla a podrobné rejstříky.

Uveřejnění kritické edice jednoho ze tří hlavních spisů Jáchyma z Fiore je důležitým krokem v bádání o tomto neobyčejném vlivném mysliteli. Ačkoliv jeho život a dílo stojí již po desetiletí ve středu zájmu světové medievistiky, edice jeho základních děl doposud chyběla a badatelé byli odkázáni na studium rukopisné tradice a zejména pak na staré tisky (*Psalterium decem cordarum* bylo poprvé vytištěno v roce 1527 v Benátkách). Edičním úsilím se otevírají nové možnosti badatelských přístupů k dílu této velké postavy středověké teologie.

PAVLÍNA CERMANOVÁ

Tomáš z Cantimpré, De monstris marinis. Mořská monstra, latinská edice, překlad, úvod a komentář Hana ŠEDINOVÁ, OIKOYMENH, Praha 2008

424 s., ISBN 978-80-7298-311-7

Jádro práce Hany Šedinové spočívá v důkladném zpracování a všestranném rozboru malého zlomku přírodovědné kompilační encyklopedie *De natura rerum* autora 13. století Tomáše z Cantimpré (TC). Celá encyklopedie se skládá z dvaceti knih, z nichž si Šedinová vybrala knihu šestou, o mořských nestvůrách.

V rozsáhlém, erudovaném úvodu a komentářích se autorka do potřebné hloubky věnuje

vybraným příkladům z celé živočišné říše jak Tomáše z Cantimpré, tak dalších relevantních pramenů. Výstižně je charakterizován zásadní vliv Aristotelova spisu *De animalibus* v latinském překladu Michaela Scota na přírodovědná díla středověku, stejně dobře a fundovaně jsou zachyceny i rozdíly mezi jeho a Pliniovým přístupem k přírodním jevům. Stranou nezůstal ani autor pozdní antiky Solinus a mnozí další. Sama jsem v komentářích k edici přírodovědy Pavla Žídka (PŽ) záměrně Aristotela upozadila v naději, že jej H. Šedinová rozpracuje podrobně, jak avizovala ve svém článku v Listech filologických 128, 2005, s. 295–343 (pro TC je Aristoteles ostatně přímějším pramenem než pro mladšího PŽ), a nezklamala jsem se. Kapitola je zpracována skutečně s velkou znalostí problematiky a výsledný obraz, který úvodní studie předkládá, je konzistentní a věrohodný. H. Šedinová uvádí též vybrané příklady vývoje některých pojmů od jejich řecké podoby přes arabskou až po středolatinskou formu a ty vhodně ilustrují časoprostorově mnohotvárný proces, kterým zoologické názvosloví prošlo.

Tomáš rozdělil mořské živočichy do dvou knih, na *monstra* (6. kniha) a *pisces* (7. kniha); H. Šedinová sleduje jak důvody dělení, tak autory, kteří je dodržovali. Sama se rozhodla vydat právě jen 6. knihu. Jistě jsem ovlivněna průhledem přes pozdější Žídkovo setřetí rozdílů mezi *monstrum marinum* a *piscis*, ale i příklad Tomášova bývalého žáka a nejbližšího kolegy Alberta Velikého (AM), který obojí spojil v jednu knihu, mne vede k tomu, že Tomášovo dělení vnímám spíše jako formální záležitost, a domnívám se, že hlavně z praktických a srovnávacích důvodů by asi bylo užitečné zpracovat obě knihy současně. (Jestli jsem dobře počítala, tak AM přešel do své 24. knihy *de animalibus aquaticis* 26 živočichů ze 6. knihy TC a 19 ze 7. knihy. PŽ rovněž excerpoval knihy obě a do jednoho celku spojil mj. 28 zvířat ze 6. knihy a 21 zvířat z knihy 7. Pramenů, které dělení na *monstra* a *pisces* nedodržují, je celá řada, proto se mi omezení práce jen na 6. knihu zdá jako tematické zúžení a nevyužití všech možností.)

Ediční řada Knihovna středověké tradice, v níž práce vyšla, počítá u svých publikací nejen s komentovaným překladem, ale i s otiskem latinské edice. Při vydávání encyklopedie Isidora ze Sevilly byla zvolena k přetisku starší edice, která již nepodléhá copyrightu, čtenářským a informačně-popularizačním účelům však tento text stačí (při seriózní vědecké práci zůstává samozřejmě nutností obstarat si edici nejnovější). V případě TC existuje edice